

ZAKAJ ČAKATI DO MATURE, DA LAHKO FILOZOFIRAM

predstavitev izkušenj / modela F. Lenoirja in
združenja SEVE

Igor M Ravnik, dr med, spec pediater

Ljubljana

Izhodišče: naključje, radovednost

- Na delo sem naletel po naključju.
- Navdušil me je prvič prikazani francoski dokumentarec o krožkih filozofije z uvodno prakso pozornosti (meditacijo), ki j je avtor Frederic Lenoir preskusil pri 7 -10 letnih osnovnošolcih v frankofonskem prostoru.
- Prebral sem njegovo knjigo, ki jo predstavljam v domnevi, da v tej obliki praksa pri nas morda še ni poznana.
- Opis avtorjeve izkušnje, povzetek nekaterih praktičnih načel.

Dokumentarni film

Cecile Denjean

**Krožek malih filozofov (Le cercle des petits philosophes)
Scientifilm),**

napovednik (trailer) na You Tube

+ in DVD -

In branje knjige

FILOZOFIRATI IN MEDITIRATI Z OTROKI

- Frederic Lenoir
- *Philosopher et mediter avec les enfants* ,
- Albin Michel 2016, 270 strani

Poizvedba iz spletne strani **SEVE**

- O združenju S E V E:
savoir etre (et) vivre ensemble
znati biti in živeti skupaj
- nosilec te dejavnosti v kulturnem krogu Francije in frankofonskih držav
- multidisciplinarno sestavljen strokovni svet, podpora pomembnih državnih ustanov
- razdelana mreža in način izobraževanja animatorjev

PRIKAZ KNJIGE

- *Ko je človek mlad, naj ne okleva, preda naj se filozofiji. In ko je star, naj se filozofije ne naveliča. Kajti nikoli ni prezgodaj ali prepozno, da bi človek ne deloval za svoje dušno zdravje.*

• Epikur, Pismo Meneceju

prolog

- praksa pozornosti
- - od budistične mediacije k čuječnosti
 - meditacija / navodila za uporabo
 - praksa pozornosti z otroki
 - kaj o tem povedo otroci in učitelji
 - z glasbo vodena meditacija

Praksa filozofije (o teh vprašanjih kasneje podrobneje)

- **kdaj je prava starost za filozofijo?**
filozof in otroci: kratek pregled današnjega stanja
temeljna pravila in deset priporočil
nekaj pričevanj

Filozofske delavnice

- kaj je sreča?
kaj je čustvo?
kaj je ljubezen ?
kaj je to prijatelj?
je človeško bitje žival kot vse druge?
se je na nasilje treba odzvati z nasiljem?
kakšna je razlika med verjeti in vedeti?
je bolje biti umrljiv ali neumrljiv?
ima življenje smisel?
kaj pomeni uspešno življenje?

Dvajset pomembnih pojmov z dodatki *(1 – 7)

- čas
dolžnost
morala
resnica
telo in duh
- človeško bitje
drugi
družba
nasilje
smrt
umetnost
- čustvo
lepota
sreča
vera
- delo
ljubezen
svoboda
želja
- denar

- *

- 1 osnovna vprašanja o tem pojmu
- 2 kaj to ni
- 3 kako je pojem sestavljen
- 4 izvorni pomen besede
- 5 najbolj uveljavljena definicija pojma danes
- 6 citati / refleksije
- 7 reference (literatura, filmi, risanke)

Epilog

Bibliografija

Dodatek (DVD)

- **uvod v prakso pozornosti, ki jo imenujemo meditacija, 10 min**
- **z glasbo v ozadju ali brez**

Kdaj je prava starost ?

- Večina avtoritet: pogoj je intelektualna zrelost in osvojeni osnovni pojmi. *Aristotel*: ne pred 45. letom.
Zato branje težkih filozofskih besedil v zadnjem razredu pred maturo.
- Pa sokratsko izpraševanje in spodbujanje za duševno rast in oblikovanje mišljenja? Ne gre za pridobivanje znanja, ampak za to, da se naučimo misliti. Pri tem ne more biti starostne omejitve. *Epikur* (nikoli ni prekmalu in nikoli prepozno za filozofijo). *Montaigne* (Eseji, I. knjiga, XXVI pogl.), da : „ je otrok sposoben (filozofirati), dosti bolj kot učiti se branja in pisanja že od pestunjinoga naročja dalje.“
- Pri otroku raje govorimo o „delavnicah s filozofsko usmeritvijo“. Animator pomaga razvijati otrokovo razmišljanje, kritičnega duha, sposobnost, da razmišlja onstran verovanj in privzetih mnenj. V skupini se nauči poslušati druge, dialoga, argumentiranja.

Izkušnje od starosti 4 ali 5 do 9 -11 let

- Očiten kakovostni preskok v mišljenju med 6. – 7. letom (Piaget: ključna prehodna doba v razvoju razuma). Očitno bolj sposobni razumsko argumentirati, ne le izražati doživetja in občutja. N.pr. „sreča“: v vrtcu le opis srečnih doživetij, po 6. – 7. letu pa lahko že „uresničenje želja“ in debata o nezmernosti želja...
- Nevrobiološka odkritja (*Catherine Gueguen: Za srečno otroštvo, kako znova premisliti vzgojo in izobraževanje v luči odkritij o možganih*) podpirajo ta opažanja o kognitivnem razvoju in nadzoru čustev (nevrobiološki razvoj senčnega in čelnega režnja) > razumnejše vedenje pa tudi večja sposobnost razmišljanja.
- ! res včasih pri 4. – 5. letu pravi miselni dragulji, zelo globoka vprašanja. Ne pričakovati razmišljanja, argumentov. Dejavnik okolje. Lepo že tedaj začeti, uče se poslušati, se konstruktivno svobodno izražati, soglasje, nesoglasje (*dokumentarec Pozzi, Barougier 2010*)

pregled stanja v frankofonskem prostoru

- 1970 Lipman
- od 2000 drugačna tradicija:
 - branje otroških besedil z razpravo (ne filozofski teksti)
 - uvodna „ključna“ beseda in svobodno razpravljanje in predajanje besedne štafete, ob tem je voditelj tiho (psihoanalitski pristop)
 - *pomme d Api*, strukturirane delavnice: demokratična razprava, delitev vlog med učenci (predsedujoči, povzemajoči, sintetizirajoči, diskutanti, opazovalci) in vlogo animatorja s ciljnim posegi (definicije pojmov, razlikovanje konceptov itd).
 - po sokratski tradiciji, širjenje filozofije v šole, krožke, knjižnice, zapore

Cilj vseh teh metod je

- da otrok razvije svoje mišljenje in se nauči razpravljati z drugimi
+ poudarek:
 - naj odkrije, da je sam pri izvoru svoje misli
 - na demokratični razpravi med otroki
- Ločijo se po izhodišču in vlogi učitelja (bolj ali manj togi).
- Po osnovi: Lipman vzame svoje romane, Levine ključne besede, Tozzi platonske mite.
- Edwige Chirouter (Tozzi, Rousseau) zanima zlasti odnos med literaturo in filozofijo. Zanja se je novembra 2016 odprla **katedra za filozofijo otrok pod mandatom UNESCO z nalogo, da koordinira in spodbuja iniciative na tem področju z vsega sveta.**

TEMELJNA PRAVILA

- Avtor je začel brez izkušenj, po izkušnjah navaja deset pravil.
- Začetek
 - sokratska majevtika
 - spraševanje, zastavljanje lažno naivnih vprašanj, poslušati otroke in jih pripraviti do tega, da v razmišljanju težijo k natančnosti, razumevanju pomenskih odtenkov in protislovij.

1. Primeren prostor

- Krog, da se lahko gledajo, ko govorijo
- Animator je v istem krogu, sedi enako visoko kot otroci

- Če so klopi pritrjene, posebej opozori, da gre za drugačno dejavnost kot pri predaji znanja (pouk) in naj se gledajo med pogovorom.

2. Kaj vam pomeni filozofija?

- Ali veste, kaj je to?
- Veste, čemu služi?

3. Pravila za delavnico

- To ni pouk. Lahko svobodno razpravljate. Vodja ne bo ocenjeval, presojal, zapisoval vašega znanja. Tu je samo zato, da vam pomaga izraziti misel in pomaga v pogovoru z drugimi.
- Kdor hoče odgovoriti, dvigne roko. Vrstni red določi vodja.
- Če le mogoče, ne ponavljamo že rečenega. Spregovori, če hočeš nekaj dodati: dodatno podrobnost, drugo misel, nestrinjanje.
- Drugega bomo pozorno poslušali. Ne bomo se posmehovali in sodili.
- Če se ne strinjamo, bomo, ko dobimo besedo, pogledali drugega in rekli: „Ne strinjam se s tabo, ker...“
- Vedno se bomo trudili podpreti svojo misel z razlogi. Nepodprtih mnenj ne bomo dajali. Tudi ne samo odgovorov „ne“ in „ja“.

4. Izberimo besedo, ki nas popelje v razpravo

- branje kakšnega besedila
- kakšna beseda, odvisno od tega, kako se otroci odzovejo nanjo (ljubezen, pravica)
- kakšen citat, npr. „Prepoznal sem srečo po hrupu, ki je spremljal njen odhod“ Prevert; „Bolj poznam, bolj ljubim“ Leonardo
- plakat, karikatura, odlomek iz filma, ki zbudijo filozofska vprašanja
- vprašanja iz življenja: „Kaj je uspeh v življenju?“ „Kaj je to prijatelj?“ „Kaj je to oblast?“

5. Čim manj osebnih stališč, pojasnajte pojme

- Težko je ostati nevtralen, otroci radi sprašujejo po osebnem stališču.
- Ne z negativno sodbo popravljati otrokove napake ali zgrešene smeri odgovora. Prijazno postaviti ga nazaj v pravi okvir. Ne ironije, tudi blage ne!
- Ob tem, naj vodja ne podaja osebnih stališč, pa je pomembno, da v razpravi kasneje sodeluje in pomaga razjasniti pojme. Tako lahko razmišljanja, do katerih so sami prišli, jasneje formulira z drugimi besedami in pojmi, ki jim niso znani.
- Tu se morda ponudi prilika za kakšno besedo o zgodovini filozofije, ki obogati njihovo razmišljanje.

6. Oprite se na besede otrok, da spodbudite ali znova poženete razpravo

- Seveda smo naprej pripravljeni. A včasih se zatakne. Vstopimo s kakšnim citatom ali z drugimi besedami zastavimo isto vprašanje.
- Največkrat stvar steče po otroških odgovorih.
- Ključna naloga animatorja je spodbuditi razpravo. Prilika je zlasti, ko nekdo omeni pomemben pojem ali izjavi kaj vprašljivega in je pričakovati nasprotujoče odzive.

7. Če se debata zgubi v anekdotah, jo vrnite v okvir

- Anekdote pogosto zbudijo posebej strastne odzove, saj vsak hoče navesti svoje doživetje.
V pogovoru o čustvih nekdo na primer pove, kako se je hudo ustrašil.
In nato bi kar vsi.
V tem nam lahko mine vsa ura.
- Nazaj v okvir:
Kaj mislite, imamo lahko strah, jezo ali žalost za negativna čustva?

8. Besedo otrokom, ki niso spregovorili

- Zgovorni, ki stalno dvigujejo roke, pomagajo, da stvar teče.
- A to morda zadržuje druge, da bi se javili in povedali kaj svojega, mogoče tudi kaj manj pomembnega.
- Po dobre četrte ure jih vprašajmo, kaj mislijo. Neredko bo skupina odkrila, da imajo tudi plašni otroci zanimive osebne in preudarne misli.

9. Sintetizirajte in znova povejte

- Ko bogata razprava seže v vse strani, je koristno da voditelj občasno povzame, kaj se je bilo v skupini dotlej povedano.
- Ko bistveno pove še enkrat, si otroci bolje zapomnijo, do česa so skupaj že prišli in znova krenejo v konstruktivno debato.
- Včasih je koristno nekatere točke zabeležiti na tablo.
Na primer na temo „smisel življenja“
 - biti srečen,
 - delati dobro za druge,
 - početi kar nam je všeč,
 - ljubiti,
 - dobro delati...

10. Pisno dokumentirajte dogajanje v delavnici

- Opazil sem, da otroci pogosto pozabijo pojme, o katerih je bilo govora v prejšnjem srečanju
- Zdi se mi škoda, da ne bi ohranili pojmov in besedišča. Zato smo uvedli zvezček „moj filo blok“.
- Ob koncu ure jih povabim, naj pet minut porabijo za zapis misli, ki so se jim zdele važne in besed, ki so se jih naučili.
- Pa tudi, kaj so razmišljali o obravnavanih temah zunaj naših krožkov.

Iz Epiloga

- Vaclav Havel je dejal, da je ob tehnološki revoluciji – z vsemi premiki vrednot in praks ter njihovimi tragičnimi posledicami v tem času - potrebna revolucija človekove zavesti.
- Dolgoročno ima sistem vzgoje in izobraževanja v rokah ključ, da zbudi otrokovo zavest in omogoči razvoj njegove čustvene inteligence in kritičnega duha napram političnim in religioznim ideologijam in tako izboljša pogoje za življenje-skupaj.
- Mudi se!

(Osebni pogled)

SKLEP

- Koristna knjiga in dokumentarec
- Uvodna vaja pozornosti da >
? z glasbo ali brez da / ne? (preskusiti)
- Združenje SEVE:
izvedeti več o načinu usposabljanja za voditelje krožkov
- Nevroznanost: zanimivo razumevanje povezave med nevrobiologijo in nevropsihologijo kognicije, za vsakdanjo prakso filozofije ni potrebno